

European Economists for an Alternative Economic Policy in Europe
– EuroMemo Group –

EVROPSKA UNIJA – GROŽNJA RAZPADA

– EuroMemorandum 2017 –

6

1. Uvod

Kriza Evropske unije (EU) je večplastna in se je v zadnjem letu vidno poglobila. Britanski referendum o članstvu v EU in glasovanje v prid Brexit-a sta le najbolj vidna simptoma tendenc razpadanja. Razkol med jedrom in periferijo v evrskem območju se nadaljuje. Prihod velikega števila beguncev iz vojnih območij na Bližnjem vzhodu je v EU povzročil ogorčen spor o vprašanju, kdo bi moral skrbeti zanje. Način, na katerega so pristaši povsem svobodne trgovine uveljavili gospodarski in trgovinski sporazum (CETA) s Kanado, je pokazal skrajnen prezir do ugovorov demokratično izvoljenih organov (npr. belgijske regije Valonije in Bruslja).

Ob večkratni krizi v EU pa obstoja relativno široko soglasje, v razponu od socialnih demokratov do desničarskih nacionalističnih sil, v prid večje militarizacije EU. Drugače je pri iskanju strategij za reševanje kriz, kjer se razlike povečujejo. Prevladujoč odziv je: »zmuzniti se«. To zagovarjajo večinski krščanski demokrati, socialno demokratske in liberalne stranke. Ta strategija nadaljuje neoliberalen način povezovanja in si prizadeva ohraniti geografsko stanje evrskega in schengenskega območja, kar pa ne bo preprečilo poglobljanja razkroja. Obstajata dve podvrsti politike »zmuzniti se«. Prva si prizadeva za kombinacijo več fiskalne fleksibilnosti in več javnih naložb. To v glavnem zagovarjajo socialdemokratske stranke v Franciji in Sredozemlju. Druga podvrsta opušča celovitost schengenskega območja in se zavzema za manjše schengensko območje s strožjimi mejnimi kontrolami. »Evropo centra« podpira relativno široka paleta strank zlasti v Nemčiji, Avstriji in srednji in vzhodni Evropi. Manjše in bolj kompaktno evro območje zagovarjajo desničarske in nacionalistične stranke, kot so Lega Nord v Italiji, Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ) v Avstriji in Alternative für Deutschland (AfD) v Nemčiji, kot tudi nekaj krščanskih demokratov. Na desni strani političnega spektra je tudi koncept "Evropa narodov". Ta zagovarja evropske integracije na enotnem trgu in s povezanimi gospodarskimi predpisi. Nacionalistična desnica zahteva več prostora za nacionalne konkurenčne strategije. Desničarske nacionalistične stranke, kot sta FIDESZ na Madžarskem in Prawo i Sprawiedliwość (PI) na Poljskem, obravnavajo regionalne sklade kot bistveni element integracije. Nekatere stranke nacionalistične desnice nagibajo k izstopu iz EU.

Različne strategije obstajajo tudi na politični levici. Nekatere stranke so za demokratični evropski federalizem. Politične predpostavke takega projekta so zelo zahtevne. Drugim levičarskih strankam se demokratični evropski federalizem ne zdi realistična rešitev in vidijo institucije EU kot močno zaščitene pred pritiski prebivalstva. Predlagajo izrazito pro-socialne agende, zmanjšanje predpisov EU in opuščanje evrskega območja, če je to potrebno za progresivne politične spremembe.

1. Makroekonomska in razvojne politike proti varčevanju in neenakomernemu razvoju

7

Konec 2014 in na začetku 2015 je uradna politika EU sprožila dve pobudi za oživitev; “Junckerjev načrt” in novo razlago Pakta stabilnosti in rasti (PSR), s katero bi državam članicam zagotavljala večji fiskalni manevrski prostor. Skupni rezultati teh sicer precej sramežljivih poskusov za spodbudo nedenarnega povpraševanja niso spodbudni: območje evra ostaja daleč od vzdržnega okrevanje. Ob splošni slabitvi svetovnega gospodarstva in negotovosti, ki jo je povzročilo glasovanje o Brexitu, se je krhkost okrevanja občutno povečala.

Makroekonomska politika v EU potrebuje drugačen pristop, ki bo v kratkem obdobju prinesel močno in samozadostno okrevanje, ki zagotavlja polno zaposlenost in uravnoteženo rast, in ki na dolgi rok preprečuje očitna makroekonomska neravnovesja. Zdajšnji makroekonomski pristop to povsem neuspešno poskuša doseči s kombinacijo fiskalne strogosti in konkurenčne devalvacije, ki jo poganjajo “strukturne reforme” na trgu dela, to je v bistvu omejevanje pravic delavcev, slabljenje sindikatov in demontaža socialne države.

Priporočljiva alternativa potrebuje vsaj šest večjih sprememb.

- (1) Zahtevo za uravnotežen proračun je treba nadomestiti z zahtevo po uravnoteženem gospodarstvu, ki vključuje visoko in vzdržno raven zaposlenosti.
- (2) Dolgoročno večji proračun na ravni EU, ki je potreben za financiranje naložb pa tudi javnih dobrin in storitev ter na evropski ravni vzpostavitev proti-ciklične fiskalne politike, ki lahko podpira nacionalne fiskalne politike.
- (3) Namesto osredotočanja le na skupno rast, mora uspešna strategija dati prednost tudi premagovanju razlik med različnimi regijami in sektorji.
- (4) Treba je oblikovati dolgoročno evropsko strategijo naložb, ki vključuje evropski, nacionalni in lokalni razvoj.
- (5) Sedanje deflacijsko strategijo konkurenčne devalvacije je treba nadomestiti s strategijo rasti plač, ki zagotavlja pošteno sodelovanje delavcev pri rasti nacionalnega dohodka in stabilno inflacijo.
- (6) Treba je sprejeti učinkovite ukrepe proti davčni konkurenci.

2. Denarne in finančne politike EU: je denarno sproščanje doseglo mejo?

Leta 2016 je Evropska centralna banka (ECB) nadaljevala in celo okrepila svojo politiko kvantitativnega sproščanja. Vendar pa kaže, da je ta politika dosegla svoje meje. V času krize je ECB pridobila veliko novih pristojnosti in odgovornosti, a s svojo neodvisnostjo od vseh političnih oblasti v EU vse bolj krši demokratična načela. Glavna pobuda EU na področju financ, to je kapitalska unija, verjetno ne bo prinesla večje gospodarske koristi in bo verjetno resno načeta z bližnjim britanskem odhodom iz Unije.

8

3. Migracije in EU solidarnost

Notranje in zunanje migracije v EU so močno načele enotnost in solidarnost EU. To je bil tudi eden od ključnih dejavnikov pri razpravah o Brexitu, ki je vplival na končni rezultat v juniju 2016. Migracije so postale tudi glavna stična točka desničarskih gibanj in strank po vsej EU od Poljske na vzhodu do Francije na zahodu ne oziraje se na dejstva. Obstajajo različni tokovi migracij z različno gospodarsko in politično dinamiko. V nekaterih državah, kot sta Velika Britanija, je bila kot »problem« označena notranja migracija iz držav vzhodne Evrope, kljub temu, da je v EU sprejeto načelo "prostega pretoka delovne sile", medtem ko je za druge, kot je Nemčija, problematična migracija od zunaj. Nekatere države, kot je Poljska, so poslale več kot milijon priseljencev v druge države EU, a so hkrati močan glas proti priseljencem iz držav zunaj EU, zlasti iz Sirije in drugih delov na Bližnjem vzhodu in v Severni Afriki.

Problematični naj bi bili pritiski na socialne vire in ogrožanje nacionalne in kulturne identitete. Medtem ko so prvi rezultat dolgoletnega zanemarjanja javnega sektorja v različnih neoliberalnih ekonomskih politikah, je slednje bolj izgovor okriviti "druge" za socialne in gospodarske težave, s katerimi se soočajo revni - deloma zaradi iste neoliberalne prostotrgovinske in globalizacijske politike. Obstaja tudi zelo malo dokazov za trditev, da priseljenci izrabljajo socialno pomoč v državah, ki sprejemajo migrante.

4. Desničarski in gospodarski nacionalizem v EU: izvor, programi in odzivi

Večkratna kriza EU je omogočila vzpon desničarskih nacionalističnih strank. Nacionalistična desnica zajema širok spekter stališč, od nacionalističnih svobodnjaških konservativnih strank do odkrito fašističnih. Nekatere med njimi zagovarjajo programe, ki so precej neoliberalni, medtem ko druge združujejo neoliberalnost z nacionalno-konservativnimi elementi, od katerih nekatere vključujejo heterodoksne elemente. Za socialne politike je značilna mešanica elementov delovanja in konservativnost,

pri čemer se slednja usmerja v obnovo “tradicionalnih” vlog spolov. V nekaterih zahodnoevropskih državah z velikim deležem prebivalstva, ki izvira iz migracij, desničarske nacionalistične stranke agresivno zavzemajo izključevalne “nacionalne preference”. Nasprotno strategije ne bi smele zgolj nasprotovati “evropski” proti “nacionalni” rešitvi, ampak naj raje predlagajo vključujoče in egalitarne politike. Strategije se morajo ukvarjati z zaostajanjem obrobnihih regij in številnih podeželskih območij. Strategije morajo temeljiti na teritorialnih ravneh, kjer se zdi, da je verjetnost konkretnih uspehov večja. Pogosto bi bila to nacionalna in ne EU raven.

5. Evropski zunanji odnosi

9

Od začetka začasne prekinitve pogajanj za čezatlantsko trgovinsko in investicijsko partnerstvo (TTIP) in začetka uporabe celovitega gospodarskega in trgovinskega sporazuma (CETA) je ta postal središče zanimanja. Močni tokovi levo usmerjenih strank, sindikatov in socialnih gibanj, menijo, da je CETA glede demokracije in pravne države enako regresivna kot TTIP. Ena od najbolj spornih klavzul vsebuje izključno in enostransko pravico, ki omogoča nadnacionalnim družbam tožiti vlade pred zasebnimi arbitražami za izgube, ki nastanejo zaradi spremembe zakonodaje. Čeprav CETA proglašča da je “pravica do urejanja stvari za doseganje legitimnih ciljev politike na svojih ozemljih”, državam zagotovljena, pa že možnost biti na sodišču z grozečimi ogromnimi odškodninami paralizira ukrepe vlad. Še več, glede na veliko prisotnost ameriških podjetij v Kanadi, bi lahko preko CETA uveljavili znaten del ciljev TTIP. Ob upoštevanju, da CETA še ni ratificirana s strani nacionalnih parlamentov, bo raven držav članic ključna stopnja za nasprotovanje CETA.

Zdajšnja evropska sosedska politika (ESP) je negotova. Vzhodno partnerstvo je po ukrajinski krizi, za katero je EU delno odgovorna, razpadlo, državljanske vojne pa divjajo na jugu in - predvsem - v jugovzhodnem Sredozemlju. ESP torej postaja, na dveh frontah stranska žrtev konfliktne ameriške politike do Rusije. Izbruh ukrajinske krize utira pot zunanjim posegom, ki krepijo delitve in razdrobljenost v EU. Prav tako razgalja in povečuje nezmožnost EU, da deluje neodvisno. Ukrajinska vlada, ki jo kljub katastrofalnim razmeram v državi spodbujajo ZDA, blokira izvajanje sporazuma iz Minska, ki ga je pripravil EU, medtem ko Rusi težijo, da se izognejo Parizu in Berlinu in da imajo neposreden stik z Washingtonom. Pristop ESP je temeljil na odločitvi držav v sosesčini EU, da sprejmejo dele pravnega reda EU. Takšno povezovanje pogloblja de-industrializacijo obrobja. V nekaj primerih, kot sta Ukrajina in Moldavija, je to poglobilo notranja geopolitična nasprotja. Namesto spodbujanja proste trgovine in podrejeno integracije, je prav, da sosedske politike EU vzpostavijo oblike vzajemno koristnega sodelovanja, na primer, na sektorski ravni.